

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
декана гуманітарного факультету, професора кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва та технологій
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Бучківської Галини Вікентіївни

на дисертацію Бровченка Анатолія Івановича за темою
«Система неперервної дизайн-освіти в Україні»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду 26.053.19
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

Актуальність теми дисертації. Нинішнє суспільство переживає стрімку технологічну трансформацію, що висуває принципово нові вимоги до системи підготовки педагогічних кадрів у технологічній освітній галузі. Дизайн як специфічний вид проєктно-творчої діяльності проник у всі сфери людської діяльності – від промислового виробництва до цифрових медіа та соціальних послуг. За таких умов неперервна дизайн-освіта перестає бути вузькопрофесійним питанням і набуває загальнокультурного, економічного та педагогічного виміру.

В Україні задекларовано курс на розбудову Нової української школи, де технологічна освітня галузь органічно поєднує дизайн-мислення, проєктну культуру та практичні технологічні компетентності. Модельні програми предмета «Дизайн і технології» вже імплементовано в початковій і базовій школі, однак підготовка педагогічних кадрів для їх реалізації залишається системно невирішеною проблемою. Подолання цієї суперечності потребує наукового обґрунтування цілісної концептуальної системи неперервної дизайн-освіти та її функціональної підсистеми – дизайн-технологічної освіти.

Тема дисертаційного дослідження Бровченка А. І. «Система неперервної дизайн-освіти в Україні» є актуальною і своєчасною. Вона відповідає стратегічним пріоритетам розвитку освіти, зафіксованим у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державному стандарті базової середньої освіти (2020), а також тематичному плану науково-дослідної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається системним підходом до формування понятійного апарату дисертаційного дослідження, комплексним використанням теоретичних, емпіричних та експериментальних методів наукового пізнання. В основу дослідження покладено положення

діалектичної теорії про загальний взаємозв'язок всього з усім, взаємозумовленість і цілісність явищ об'єктивної дійсності; загальні положення філософських і психологічних теорій пізнання, зокрема про прояви творчості при проєктуванні; принципи нероздільності педагогічної теорії і практики.

Методологічну основу дослідження становлять: системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, культурологічний, середовищний, інтегративний, інтердисциплінарний, проєктний, технологічний та етнодизайнерський підходи. У роботі використано ідеї і положення щодо цілісності й взаємодії елементів та процесів в системі неперервної освіти.

Обґрунтованість наукових результатів підтверджується чітко сформульованим науковим апаратом дослідження. Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження логічно взаємопов'язані та спрямовані на розв'язання визначеної наукової проблеми.

Важливим чинником обґрунтованості результатів дослідження є використання методів моделювання та проєктування, що дозволило розробити концептуальну модель системи неперервної дизайн-освіти та практико-орієнтовану модель неперервної дизайн-технологічної освіти в Україні.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень підтверджується використанням експериментальних методів котрі забезпечили можливість провести дослідно-експериментальну перевірку ефективності формування дизайн-технологічної компетентності майбутніх учителів технологій у межах розробленої практико-орієнтованої моделі системи неперервної дизайн-технологічної освіти. Використання методів статистичного аналізу та порівняння отриманих результатів дозволило підтвердити ефективність запропонованих підходів до впровадження системи неперервної дизайн-технологічної освіти з підготовки вчителів технологій.

Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (2022–2024 рр.) та відображає наукові дослідження в межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР 0117U004914, 2016–2019) та «Освітня політика якості і безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку (ДР 0122U000046, 2022-2024).

Характеристика структури і змісту дисертації. Зазначене дисертаційне дослідження має чітку структуру, базовими елементами якої є шість розділів, зміст яких підпорядковно загальній меті та визначеним завданням. Вони є завершеними та взаємопов'язаними, містять висновки, які відповідають їх змісту

та розкривають суттєві ідеї і положення. В кінці кожного наведено список використаних інформаційних джерел. Зміст роботи розширюється додатками.

У першому розділі роботи «Становлення функціональних систем європейської художньо-промислової освіти, джерела зародження неперервної дизайн-освіти» здійснено ґрунтовний ретроспективний аналіз витоків художньо-промислової освіти в Європі, починаючи від Першої світової промислової виставки у Лондоні (1851) та реформаторської спадщини Г. Земпера. Автор переконливо показує роль промислових музеїв Галичини і Буковини як інноваційного середовища художньо-промислової освіти на теренах Австро-Угорської імперії та зазначає вагомість органічного поєднання етнічних традицій із загальноєвропейськими науково-технічними стандартами. Ним розкрито вплив Баухаузу як моделі інтеграції мистецтва, ремесел і технологій та віденського сецесіону на модернізацію художньо-промислової освіти й формування передумов етнодизайну. Визначено особливості розвитку цієї освіти на західноукраїнських землях.

У другому розділі «Теоретичні основи формування моделі національної системи неперервної дизайн-освіти», на основі аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду дослідник робить висновок, що дизайн-освіта сформувалася наприкінці ХІХ століття на підґрунті діяльності художньо-ремісничих шкіл, а її подальший розвиток пов'язаний із інтеграцією художнього й технічного компонентів. Він виявляє подальшу еволюцію дизайн-освіти у напрямі переходу від ремісничої підготовки до комплексних міждисциплінарних систем, де ключовими стали соціальна відповідальність, екологічність і цифровізація. Автор відзначає, що важливим чинником у формуванні національного дизайну є концепція, що забезпечує синтез глобальних тенденцій і локальних культурних традицій, що необхідно врахувати при підготовці вчителів технологічної освітньої галузі. Крім того він зазначає, що в основі моделі сучасної неперервної дизайн-освіти утвердилися дуальна освіта, проєктні методи навчання, розвиток критичного мислення та міждисциплінарних компетентностей. Забезпечення цих компонентів є пріоритетним для системи підготовки педагогів технологічної освітньої галузі.

Заслуговує на відзначення авторське уточнення сутності поняття «національний дизайн» та його розмежування з поняттям «етнодизайн» — це теоретично виважений і оригінальний внесок дисертанта у понятійно-категоріальний апарат галузі.

У третьому розділі «Підготовка вчителів технологій на основі напрацювань художньо-промислової освіти в Україні» здійснено ретроспективу розвитку українських закладів художньо-промислової освіти та проаналізовано як виробничі технології впливали на розвиток української художньо-

промислової освіти в контексті підготовки вчителів технологій. В цьому ракурсі проведено концептуалізацію досвіду навчання етнічному і ергономічному дизайну з практики підготовки фахівців художньо-промислової освіти України для підготовки вчителів технологічної освітньої галузі. Матеріал є ґрунтовним, простежуються чіткі зв'язки між виробничими технологіями, ергономічним та етнічним дизайном і формуванням педагогічних традицій, які стали підґрунтям сучасної дизайн-технологічної освіти.

Четвертий розділ «Вплив трансформаційних процесів у дизайн-освіті на систему підготовки вчителів технологій» містить аналітичне дослідження стану розвитку системи дизайн-освіти в Україні з проєкцією на підготовку вчителів технологій (підрозділ 4.1) та розкриває механізми трансформації художньо-промислової освіти в українську дизайн-освіту як ключового чинника в модернізації підготовки вчителів технологій (підрозділ 4.2). Підрозділ 4.3 обґрунтовує розвиток технологічної освітньої галузі на тлі теоретико-методологічних основ становлення системи української дизайн-освіти.

У п'ятому розділі «Практично-орієнтована модель неперервної дизайн-технологічної освіти як основа створення освітнього середовища для підготовки вчителів технологій» автор аналізує архітектоніку структурних рівнів закордонних систем неперервної дизайн-освіти, виокремлює структурні рівні неперервної дизайн-освіти в Україні та обґрунтовує власну концептуальну модель неперервної дизайн-освіти в Україні. Модель охоплює десять взаємопов'язаних компонентів – від цілей освіти та її структури до механізмів управління, фінансування та інклюзивності – і є логічним підсумком попередніх досліджень, обґрунтувань і теоретичних конструювань, здійснених в попередніх розділах. На основі розробленої концептуальної моделі неперервної системи дизайн-освіти в Україні й отриманих результатів дослідження процесу трансформації художньо-промислової освіти в українську дизайн-освіту та досвіду становлення і розвитку неперервної дизайн-технологічної освіти провідних промислово розвинених країн, дослідником розроблено функціональну модель неперервної дизайн-технологічної освіти в Україні.

Шостий розділ «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності впровадження системи неперервної дизайн-технологічної освіти для підготовки вчителів технологій» є доказовою базою всього дослідження. В ньому представлені критерії, показники і рівні сформованості дизайн-технологічної компетентності у майбутніх учителів технологій та алгоритм формування фахової дизайн-технологічної компетентності майбутніх учителів технологій. Педагогічний експеримент проведено у три взаємопов'язані етапи: навчально-тренувальний, виробничо-адаптивний та контрольно-оціночний. Статистична верифікація здійснена за критерієм Пірсона ($\chi^2=17,90 > \chi^2_{кр}=5,991$ при рівні

значущості $\alpha=0,05$), що підтверджує достовірність висновків. Показовим результатом є те, що на завершальному етапі 10,7% учасників експериментальної групи досягли високого (конструктивного) рівня дизайн-технологічної компетентності, тоді як у контрольній групі цього рівня не досяг жоден учасник.

Наукова новизна та значущість результатів дослідження для науки полягає в тому, що:

вперше: здійснено комплексне педагогічне дослідження проблеми формування неперервної дизайн-освіти в Україні в її повноті – від художньо-промислових витоків у Західній Україні, доби Австро-Угорської імперії, до сучасних цифрових практик; обґрунтовано теоретичні засади неперервної дизайн-освіти в Україні з проєкцією на технологічну освітню галузь; обґрунтовано і розроблено концептуальну систему неперервної дизайн-освіти України як освітнього середовища підготовки вчителів технологій, котра є цілісною теоретико-методологічною конструкцією та на основі якої розроблено функціональну модель системи неперервної дизайн-технологічної освіти для підготовки вчителів технологій; проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності впровадження цієї моделі на репрезентативній вибірці;

сформульовано сутність понять: «неперервна дизайн-освіта», «концептуальна система дизайн-освіти», «функціональна система дизайн-освіти», «практично функціонуюча неперервна дизайн-технологічна освіта»;

уточнено зміст базових понять: «дизайн» та «художньо-промислова освіта»; здійснено ретроспективний аналіз становлення і розвитку неперервної дизайн-освіти в Україні на основі художньо-промислової освіти як важливого чинника в модернізації підготовки вчителів технологій; обґрунтовано в історико-методологічному контексті періодизацію розвитку українського національного дизайну і дизайн-освіти; виокремлено основні періоди трансформації художньо-промислової освіти у систему неперервної дизайн-освіти; подальшого розвитку набули: «теорія потрійності» дизайн-обдарованої особистості; інтердисциплінарний зміст STEM/STEAM-освіти при підготовці вчителів технологій в системі дизайн-технологічної освіти.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що розроблено й упроваджено в освітній процес педагогічних закладів передвищої та вищої освіти теоретичні результати дослідження, навчальні програми «Дизайн і технології», «Український етнодизайн», матеріали навчального курсу «Українська дизайн-освіта: від ремесел до цифрових технологій», адресований здобувачам другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти, спрямованих на формування дизайн-технологічної компетентності у майбутніх учителів технологій.

Основні положення, розроблені теоретичні моделі систем, висновки дослідження можуть бути використані науковцями для подальшого обґрунтування, розроблення і впровадження інших функціональних підсистем неперервної дизайн-освіти в Україні.

Повнота викладу основних результатів дисертації у публікаціях. Результати дисертаційного дослідження досить повно представлено в науковому співтоваристві. Про що свідчать подані в роботі публікації у вітчизняних фахових виданнях та праці опубліковані в міжнародних наукових журналах індексованих в міжнародних наукометричних базах даних та апробовані на чисельних конференціях різного рівня. Публікаційна активність дисертанта відповідає вимогам до захисту докторських дисертацій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, вважаємо за необхідне висловити низку зауважень і побажань:

1. Розкриваючи історико-культурні витoki становлення системи української дизайн-освіти, автор основну увагу зосереджує на розвитку художньо-промислової освіти. На нашу думку, доцільно було б виразніше показати культурно-генетичний зв'язок цієї системи з народним декоративно-вжитковим мистецтвом, художніми промислами й ремеслами як первинними формами проєктування, виготовлення і естетичного осмислення предметного середовища та засобом формування смаків;

2. У дисертації міждисциплінарний STEAM-підхід обґрунтовано як одну з методологічних засад розвитку неперервної дизайн-освіти, зокрема дизайн-технологічної з підготовки вчителів технологій. Водночас, на нашу думку, потребує подальшої конкретизації його реалізації при структуруванні змісту освітньо-професійних програм неперервної дизайн-технологічної освіти. Зокрема, доцільно було б повніше розкрити методологічну роль гуманітарно-мистецької складової (Arts) у системній інтеграції художніх, культурологічних, технологічних та інженерних компонентів професійної підготовки вчителів технологій;

3. Підрозділ 3.2 «Вплив виробничих технологій на розвиток української художньо-промислової освіти в контексті підготовки вчителів технологій» (с. 161–197) має надмірний обсяг і потребує більш систематизованого подання матеріалу. Рекомендуємо структурувати його відповідно до виокремлених автором хронологічних етапів, що підкреслить авторську концепцію;

4. В тексті дисертації періодично вживаються терміни «національний дизайн» «етнічний дизайн» коли мова йде про систему неперервної дизайн-освіти. Вважаємо, що її автору слід було б розкрити різницю у їх значенні;

5. Текст основної частини дисертації дещо переобтяжений великою кількістю табличного матеріалу. Для покращення сприйняття та архітекtonіки роботи, окремі об'ємні або допоміжні таблиці доцільно винести до додатків.

Висловлені зауваження і побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер та можуть бути враховані автором у подальшій науковій роботі.

Загальний висновок і оцінка дисертації. Проведений аналіз дисертаційного дослідження Бровченка Анатолія Івановича «Система неперервної дизайн-освіти в Україні» дає підстави стверджувати, що це самостійне, завершене наукове дослідження, яке містить науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для вирішення актуальної наукової проблеми в галузі технологічної освітньої галузі та загальної неперервної дизайн-освіти.

Дисертація за актуальністю теми, ступенем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням, обґрунтованістю та достовірністю одержаних результатів відповідає вимогам, що висуваються до докторських дисертацій, зокрема пп. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами від 19.05.2023, 03.05.2024, 30.07.2025), а її автор, Бровченко Анатолій Іванович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан гуманітарного факультету,
професор кафедри образотворчого
декоративно-прикладного мистецтва
та технологій Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

Підпис Г. В. Бучківської засвідчую
Завідувач канцелярії ХГПА

Галина БУЧКІВСЬКА

Тетяна РИБАК

